

УДК 82(100)-94.09

Юрій Бондар,

доцент кафедри видавничої справи та редагування
Інституту журналістики Київського національного
університету імені Тараса Шевченка,
кандидат політичних наук

Книги пишуть президенти, або "Диктаторська проза" чи одкровення посвячених?

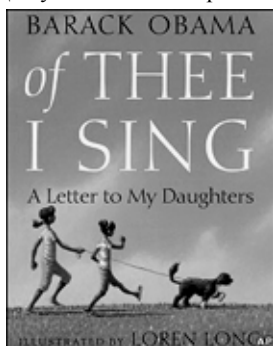
У статті проаналізований досвід створення провідними політиками, президентами та лідерами держав літературних авторських творів, книжкових видань, використання книг у політичній практиці.

Ключові слова: політик, мемуари, культ особи, політика книговидання.

Книги авторства перших осіб, лідерів і президентів держав — своєрідна політична традиція. Здебільшого це мемуари, підсумок пройденого шляху. На полиці таких видань — спогади Гергарда Шредера "Моє життя у політиці", Рональда Рейгана "Життя у листах", Гельмута Коля "Спогади", Жака Ширака "Кожен крок повинен мати мету" та "Епоха президента", Маргарет Тетчер "Мистецтво управляти державою", Фіделя Кастро "Моє життя. Біографія на два голоси", Едуарда Шеварднадзе "Коли впала залізна завіса. Зустрічі та спогади", Еріка Хонеккера "Моабітські записки" та інші.

Утім, є серед очільників і ті, для кого літературна творчість не просто данина традиції, а цілком професійна діяльність. Піком тут вивисується англійський прем'єр Вінстон Черчилль. Перу колишнього воєнного журналіста належить низка видань, у тому числі шеститомна історія Другої світової війни. 1953 року Черчилля удостоїли Нобелівської премії у галузі літератури "за високу майстерність творів історичного і біографічного характеру, а також за блискучу авторську майстерність". Професійним літератором був і перший президент Грузії Звіад Гамсахурдіа.

Безсумнівні літературні здібності демонструє і експрезидент Франції Валері Жискар д'Естен, який видав кілька книг. 2009 року доробок д'Естена поповнив любовний роман "Принцеса і президент", довкола якого розгорівся скандал — читачі розглядали в головних персонажах твору принцесу Діану та самого автора.

Нова книжка американського президента ніби й для дітей, але й для політики теж

примірників книги, загальний її наклад сягнув 500 тисяч.

Помітний внесок у "президентську книжкову справу" й ще одного Нобелівського лауреата миру, першого і остан-

нього президента СРСР Михайла Горбачова. Серед видань, що побачили світ вже після його відставки, — "Серпневий путч. Причини і наслідки" (1991), "Життя і реформи" (1995), "Роздуми про минуле і майбутнє" (1998), "Зрозуміти перебудову. Чому це важливо нині" (2006), "На самоті з собою. Спогади і роздуми" (2010) та інші. 2008 року Михайло Горбачов репрезентував у Німеччині на Франкфуртському книжковому форумі перші п'ять томів двадцятидвохтомного зібрання творів, куди увійдуть, як планується, усі його публікації 1969 — 1990 років.

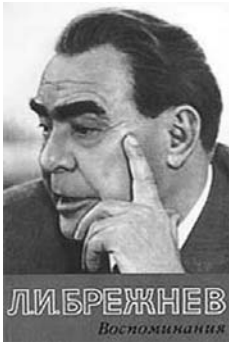

Михайло Горбачов учить гласності Барака Обаму — погляд художника

Творчість Михайла Горбачова продовжує певну радянську традицію, яку наслідували й в інших країнах колишнього соціалістичного табору. Упродовж усіх років існування комуністичної влади в СРСР видання очільників держави визначали як ідеологічно важливу, партійну справу. Вибрані твори й багатотомні зібрання праць Леніна і Сталіна стали неодмінним атрибутом книжкових полиць магазинів, бібліотек, офіційних кабінетів, були обов'язковими для вивчення за шкільними та студентськими програмами.

Микита Хрущов, який проголосив боротьбу з культом особи, обмежився офіційними, проте ґрунтовними виданнями про свою діяльність та подорожі за кордон, зокрема у США та Францію [8; 10; 16].

Достатньо гротесковим стало книжкове возвеличення лідера комуністів 70—80-х років Леоніда Брежнєва. Фактично під завісу його багаторічного правління побачили світ одразу три книги авторства владодержця (насправді, стверджують дослідники, їх написали літератори Анатолій Аграновський, Аркадій Сахнін та Олександр Мурзін) — "Відродження",

Спогади Леоніда Брежнєва — мемуари і політик

«Мала Земля» та «Цілина», в яких йшлося про різні періоди діяльності майбутнього генсека [4].

Обговорення творів Брежнєва було обов'язковим у трудових колективах, їхнє вивчення включали до навчальних програм шкіл та вищих навчальних закладів, про них і за їхніми мотивами створювали фільми і малювали картини. Реакцією на гіпертрофоване обоження Брежнєва стала відтак і народна творчість, втілена в анекдоти. В одному з них учитель запитує учня: «Що таке Велика Вітчизняна війна?» І отримує очікувану відповідь: «Це незначний епізод у битві за "Малу землю"...»

Найбільшою працею ще одного комуністичного вождя СРСР Костянтина Черненка стала книга «Питання роботи партійного та державного апарату», що вийшла друком 1980-го. Скромною була й книжкова творчість Юрія Андропова. За його правління і під його прізвиськом побачили світ, мабуть, лише «Вибрані промови та статті» від 1983 року. Хоча, кажуть, «гршив» Юрій Володимирович і поезією, ніби й доволі пристойною. Значно багатшою є бібліографія про самого Андропова, його загадкова постаць привернула увагу багатьох відомих літераторів та науковців. У ряду таких видань — «Андропов» Роя Медведєва, «Невідомий Андропов» Олега Хлобустова, «Юрій Андропов. Остання надія режиму» Леоніда Млечина та інші твори.

З утворенням незалежних пострадянських держав відповідно зросла і кількість самостійних лідерів. Їхні імена також у книжковому просторі.

Окремо стоять твори очільників колишніх республік Середньої та Центральної Азії, а також Кавказу. Тут найвиразніше збереглась (а інколи і розвинулась) традиція так званої диктаторської прози, характерної насамперед для авторитарних та тоталітарних режимів. Найпоказовішим взірцем літератури, спрямованої на створення культу особи, директивного нав'язування суспільству визначених цінностей є «Рухнама» (буквально — «Трактат про Духовність») першого президента Туркменістану Сапармурата Ніязова [18]. Історія «Рухнама» — приклад створення і використання книги з визначеною метою. Про виникнення її задуму розповів у спогадах колишній глава Центрвиборчком Туркменістану Худайберди Оразов. Він пригадує, що ідея книги виникла на одній з нарад ЦК компартії республіки восени 1990 року. На засіданні обговорювали соціально-економічну ситуацію в СРСР й питання подальшого розвитку Туркменістану. Однією з пропозицій і було видання книги, яка б могла стати настільною для кожного туркмена і мала б виховне та пізнавальне значення для молоді. Перший секретар ЦК Компартії республіки Сапармурат Ніязов підтримав ідею. Утворили спеціальну групу з написання книги, яку очолив сам Ніязов. Результатом роботи і стала «Рухнама» — збірник афоризмів, настанов туркменського народу, зібраних науковцями Академії наук Туркменської РСР. Перша частина книги побачила світ 2001 року, а через три роки вийшов і другий том, куди увійшли роздуми та заповіді вже самого Туркменбаши (лідера туркменського світу) Ніязова.

Знання «Рухнама», покликаної ствердити мудрість і обраність Сапармурата Ніязова, було обов'язковим для проходження професійної атестації та при вступі до вищих навчальних закладів. На підприємствах та в навчальних закладах обладнали спеціальні кімнати та «куточки» «Рухнама», а в штатному розкладі визначили тих, хто мав право тлумачити «Рухнама». У вищих навчальних закладах існували навіть кафедри з вивчення «Рухнама». Книгу переклали десятками

мов світу, в тому числі зулуською, видали навіть шрифтом Брайля для читачів з вадами зору. Сукупний наклад книги перевершив мільйон примірників. «Рухнама» встановили пам'ятник, а день завершення роботи над твором — 12 вересня — проголосили державним святом Туркменістану «Днем народження великої книги — Священної Рухнама Великого Сапармурата Туркменбаши». 2006 року «Рухнама» злетіла навіть у космос на борту російської ракети «Дніпро». «Книга, яка завоювала серця мільйонів на Землі, тепер завойовує і космічний простір», — прокоментувала небуденну подію газета «Нейтральний Туркменістан».

Пам'ятник «Рухнама» у туркменській столиці

Окрім «Рухнама», авторству Ніязова належать також і два томи віршів і оповідань, багато з яких стали піснями й театральними виставами.

Після смерті Сапармурата Ніязова в грудні 2006 року (до слова, в день народження Йосифа Сталіна) його наступник на президентському посту Туркменістану Гурбонгули Бердимухамедов проголосив курс на модернізацію й демократизацію суспільства. Одним із кроків у вказаному напрямі стало вилучення книг попередника з бібліотек та навчальних програм. Проте невдовзі Бердимухамедов і сам взявся за перо та справу просвітництва туркмен. Через рік його правління вийшов з друку перший збірник вибраних промов і окремих цитат президента «До нових висот». Невдовзі побачив світ і двотомник наукової праці «Лікарські рослини Туркменістану», який став, як писали газети, «справжнім подарунком туркменському медикам». 2009 року було видано книжку «Ахалтекінець — наша гордість і слава». Твір президента Туркменістану переклали й українською. Це видання авторові твору передав його колега, Президент України Віктор Ющенко, під час свого офіційного візиту до Туркменістану у вересні 2009 року, підкресливши при цьому, як передала державна служба новин Туркменістану, що книга Бердимухамедова про коней «користується великою популярністю в Україні, ставши ключем до розуміння витоків трепетної любові туркменського народу до неперевершених за красою ахалтекінських скакунів».

Віктор Ющенко вручає книгу про коней Гурбонгулі Бердимухамедову

Обізнаність у різних сферах демонструє президент Узбекистану Іслам Карімов. Його багатотомні твори теж обов'язкові для вивчення в навчальних закладах, існує й екзамен на знання праць Юртбаши (глави держави) за предметом

"Ідея національної незалежності: основні поняття й принципи". Однією з найголовніших праць Іслама Карімова є "Світова фінансово-економічна криза: шляхи і заходи її подолання в умовах Узбекистану", видана 2009 року [11]. З цим твором влада вирішила ознайомити кожного громадянина. Видали й окремі навчальні посібники з кращого вивчення праці, повсюдно проводили обговорення твору з обов'язковим заліком після цього. Видання здійснили іншими мовами, а посольствам Узбекистану за кордоном доручили успішно пропагувати твір президента у світі. 2010 року з'явилась нова праця Іслама Карімова — "Висока духовність — непереможна сила", в якій підкреслена особлива роль і значення національних іграшок, казок і мультфільмів для виховання дітей, формування в них високої духовності, почуттів гуманізму та доброти. Це видання також переклали арабською, англійською, японською та іншими мовами.

Відомий як учений і автор багатьох наукових публікацій з проблем інформатики та оптики, перший президент Киргизії Аскар Акаєв після того, як обійняв високий пост 1990 року, почав писати й на інші теми. У різні роки з-під його пера вийшли книги "Дипломатія Шовкового шляху", "Перехідна економіка очима фізика", "Пам'ятне десятиліття", "Важка дорога до демократії", "Киргизька державність і народний епос "Манас", "Думи про майбутнє з оптимізмом" та інші, в яких виклав свої політичні й філософські погляди. Вимушений емігрувати 2005 року до Москви, у "білокам'яній" Аскар Акаєв знову повернувся до викладацької та наукової діяльності. Варто додати, що книжкова творчість не чужа і для членів родини экс-президента Киргизії. Так, перу його дружини Майран Акаєвої належить книжка етюдів "Зірки науки" про видатних вчених, а донька Бернет Акаєва видала 2006 року публіцистичну книжку "Квіти зла. Про так звану "тюльпанову революцію" в Киргистані" [1]. Другою президенту Киргизії Курманбеку Бакієву через політичну нестабільність було не до написання книг. Однак і він встиг дещо видати. Зокрема, 2010 року, незадовго до вигнання Бакієва з країни, вийшла друком його п'ятсотсторінкова книга "Березнева революція: історичний вибір народу", де автор виклав своє бачення подій 2005—2006 років у Киргистані і обґрунтував право народу на революційні зміни влади [3]. Такі зміни невдовзі сталися, а прихисток Курманбек Бакієв знайшов у Білорусі.

За комуністично-тоталітарними взірцями твориться і культ першого президента Азербайджану Гейдара Алієва. Його книжковий доробок налічує вже кілька десятків томів. В основному це збірки найрізноманітніших виступів, звернень, заяв, указів, інтерв'ю за різні роки, що готуються президентською адміністрацією. Наступник Гейдара Алієва на президентському посту, його син Ільхам Алієв надає возвеличенню батька особливого значення. Упродовж лише 2008—2011 років в Азербайджані побачили світ книги "Гейдар Алієв і моральне виховання", "Гейдар Алієв і культура", "Гейдар Алієв і захист національних духовних цінностей", "Гейдар Алієв і наші національно-духовні цінності", "Гейдар Алієв: особистість і епоха", "Гейдар Алієв — пік мудрості", "Переможна хода ідей Гейдара Алієва" та інші. Дбають і про пропагування поглядів та особи Гейдара Алієва у світі. Так, в Ірані видали книгу "Гейдар Алієв і азербайджанська література", в Румунії "Гейдар Алієв — Ататюрк нашого часу", у Росії — "Гейдар Алієв". Останнє видання побачило світ у популярній серії видавництва "Молода гвардія" "ЖЗЛ" 2005 року [2]. Через два роки його автори — Віктор Андріянов і Гусенбал Міраламов — видали у тій самій серії вже наступний твір — "Ільхам Алієв. Біографія продовжується", того таки 2007 року в Москві побачила світ і книга Михайла Озерова "Ільхам Алієв: я вірю в мій Азербайджан". Ці видання мали, певно, засвідчити спадковість азербайджанської вла-

ди, а в нашому випадку — і книжкової традиції. Прикметно, що 2008 року в Азербайджані побачила світ й інша книга — "Мехрімбат Алієва як є". Вона — про діяльність першої леді країни очима молодих азербайджанців.

А ось дружина президента Грузії Михайла Саакашвілі Сандра Рулофс про себе пише сама. 2005 року вона видала спогади "Записки ідеалістки", презентація яких відбулася і в Україні. Своїми одкровеннями поділилася з читачами й Михайло Саакашвілі. 2009 року він опублікував книгу "Кажу вам про свободу", де серед іншого зупинився на причинах та обставинах протистояння Грузії з Росією. Про непрості російсько-грузинські відносини і книга Павла Шеремета "Саакашвілі/Грузія. Втрачені мрії", яка також побачила світ 2009 року. Попри неоднозначність видання, його презентація без перешкоджань відбулася і в Тбілісі.

*Катерина Юценко — диктує чи бере автограф.
Презентація книги першої леді Грузії у Києві*

Неабиякою літературною активністю вирізняється президент Казахстану Нурсултан Назарбаєв. Майже щороку з'являється нова книга казахського лідера. Стосуються вони різних аспектів розвитку Казахстану. Серед таких видань "Казахський шлях", "Без правих і лівих", "Сталевий профіль Казахстану", "Перехід до ринку" та інші. Значна кількість і видань, що розповідають про діяльність очільника Казахстану. Їхню спрямованість може характеризувати книга відомого казахського письменника Валерія Могильницького, яка побачила світ 2010 року в серії "Життя і справи видатних людей". Називається вона теж відповідно — "Наш Назарбаєв" [17].

Знав силу книжкового слова з власного досвіду і Борис Єльцин, перший президент Росії. Його автобіографічна "Сповідь на задану тему", що побачила світ напередодні розпаду СРСР, стала для тоді опального політика зброєю у боротьбі з комуністичною номенклатурою, а можливо, і захистом від неї [5]. Табуйований у пресі, Єльцин доносив своє бачення необхідності політичних змін і через книгу, яка, безумовно, сприяла зростанню його популярності не лише серед росіян. Під час перебування у Кремлі Єльцин видав 1994 року "Записки президента", де розповів про шлях до влади і свою діяльність у перший період президентства [6]. Завершив своєрідну трилогію "Президентський марафон", який побачив світ одразу після відставки Бориса Єльцина у 2000 [7].

Спадкоємець Бориса Єльцина у президентстві Володимир Путін, на відміну від багатьох колег, не поспішає ділитися із читачами сокровеним. Можливо, дається взнаки колишня професія президента. З відомих його книжкових спроб — передмова до видання про Бориса Єльцина, що побачило світ 2010 року у серії "ЖЗЛ", та самостійна стошестидесятисторінкова книга "Вчимося дзюдо з Володимиром Путіним". Останнє видання, судячи з перекладів іншими мовами, було успішним. Набагато більше пишуть про самого Путіна. Бібліографія книг про нього налічує вже десятки видань. Назвемо лише деякі: "Путін. Путівник для небайдужих" Володимира Соловйова, "Володимир Путін. Дорога

Обкладинка книги
Володимира Путіна
"Вчітьсь дзюдо"

до влади" Олега Блоцького, "Товариш по службі. Невідомі сторінки життя Президента" Володимира Усольцева, "Путін: вибір Росії" Річарда Саква, "Путін і його ідеологія" Олексія Чадаєва, "Путін і нова Росія" Віктора Тимченка, "Володимир Путін. Полковник, який став капітаном" Олексія Бушкова, "Дипломатія Володимира Путіна. Російське дзюдо на світовому татамі" Сергія Морозова, "Путінська енциклопедія", "Володимир Путін. Рано підбивати підсумки" та інші.

Не відзначається епістолярністю поки що і президент Білорусі Олександр Лукашенко, який, як відомо, надає перевагу активним формам дозвілля — хокею й лижам. Правда, про "бацьку" пишуть, хоча й не так багато, як про його російського колегу. Зате література про Лукашенка жанровіша. Йому присвячені у різні роки повість Володимира Якутова "Олександр Лукашенко", документальна проза Михайла Конехова "Адсюль выток, адсюль натхнення...", поезія Володимира Ситухи "Дзвони над Шкловом", а ще пісня Едуарда Ханка у виконанні ВІА "Сябри" "Слухай Батьку!". Ось, власне, і все з, так би мовити, позитиву. Про негатив — далі.

Після перемоги Віктора Януковича на президентських виборах в Україні 2010 року в політикумі став популярним "книжковий" анекдот, який окреслює певне бачення політики і стратегічних політичних пріоритетів Президентів України у, так би мовити, видавничому форматі. Отже, анонс: "Повне зібрання творів Президентів України. Том 1 — Леонід Кравчук, "Україна". Том 2 — Леонід Кучма, "Україна — не Росія". Том 3 — Віктор Ющенко, "Не Росія". Том 4 — Віктор Янукович, "Росія".

Насправді ж, звичайно, не все так схематично просто. І в політиці, і в книжковій справі. Подивимось на книжкові полиці президентських бібліотек.

Книга про першого
Президента України
Леоніда Кравчука

Перебуваючи на високому посту, перший Президент України Леонід Кравчук не знаходив багато часу для написання книг. Правда, 1992 року в маловідомому видавництві "Глобус" масовим накладом 30 тисяч примірників вийшли матеріали з виступів, пресконференцій та інтерв'ю президента "Є така держава — Україна" [12]. Під завершення каденції Кравчука 1994 року з'явився і ґрунтовний, майже п'ятсотсторінковий, роман-есе письменника Валентина Чмериса "Президент", де, судячи з усього, не без допомоги адміністрації Кравчука, змальовано життєвий шлях Леоніда Макаровича та його діяльність на чолі держави [19]. Пізніше з'явилися й інші видання, присвячені экс-президенту. Писати Кравчук почав після владної паузи, вже у новому столітті. У нього наразі три книги — "Держава і влада: досвід адміністративної реформи" (2001), "Маємо те, що маємо" (2002) і "Одна Україна — єдиний народ" (2010).

Авторству другого Президента України Леоніда Кучми належать кілька книг. Утім, знаковими є, на наш погляд, три. Найвідоміша з них "Україна — не Росія", яка вже стала своєрідним брендом. Вийшовши 2003 року в московському

видавництві "Время" двома тиражами по 10 тисяч примірників російською й українською мовами, видання одразу ж стало не лише книжковою, а й політичною подією [15]. Показово й те, що чи не вперше з часів брежнєвських творінь в Україні про книгу політика почали складати анекдоти. Прозорими були й паралелі. Для наочності наведемо ще один з численних зразків читацького фольклору.

"Викликає Кучма до себе Медведчука.

— Ти книжку "Україна — не Росія" читав?

— Звичайно, Леоніде Даниловичу!

— Сподобалась?

— Так, прекрасна книга, дуже глибокий аналіз ситуації! Вона повинна стати настільною книгою кожного українського політика!

— Добре, йди працюй.

Викликає Кучма Литвина.

— Ти книжку "Україна — не Росія" читав?

— Безумовно, Леоніде Даниловичу!

— Сподобалась?

— Дуже. Ви прекрасно підкреслили ментальність обох народів. Провели дуже точні паралелі.

— Добре, йди працюй.

Кучма один в кабінеті. Задумливо:

— Кажуть, цікава книжка. Самому прочитати, чи що?"

Однак жарти жартами, а твір і справді спричинив обговорення, дискусії, став темою телевізійних ток-шоу і засідань "круглого столу", книгу наперебій цитували в Україні та за кордоном, вона зрештою спонукала відомого кінорежисера Андрія Кончаловського до створення фільму "Битва за Україну", який з'явився на екранах уже 2011 року.

У тому ж таки видавництві "Время" 2007 року вийшла друком і друга книга Леоніда Кучми — "Після Майдану", в якій автор у жанрі щоденника запропонував своє бачення й оцінки політичних подій і політиків України під час і після подій Помаранчевої революції [14]. Це, за словами Леоніда Кучми, була його остання книга, з якою він хотів звернутися до читачів. Проте передумав, і 2010 року вже в Україні вийшло "Зламане десятиліття", книга-роздуми колишнього лідера про політико-економічні проблеми розвитку України, її перспективи [13]. Ця книга також мала неабиякий успіх, була перекладена російською та іншими мовами.

"Зламане десятиліття" Леоніда Кучми

За авторства Леоніда Кучми вийшли також "Вірю у свій народ" (2000), "Про найголовніше" (2001), "Своїм шляхом. Роздуми про економічні реформи" (2004) та інші книги. З видань про другого Президента України виокремимо "Земні шляхи і Зоряні орбіти. Штрихи до портрета Леоніда Кучми", яке вийшло за президентства Леоніда Даниловича 1998 року і є збіркою спогадів співробітників КБ "Південне" і "Південмашзаводу", а також окремих інтерв'ю та фото Кучми [9]. Інше видання — авторства журналіста Геннадія Коржа. Книга "Леонід Кучма. Справжня біографія другого Президента України" побачила світ у харківському видавництві "Фоліо" 2005 року.

Третій Президент України Віктор Ющенко за час свого правління видав лише одну помітну книгу, зате з промовистою назвою "До нації" [20]. Збірник, куди увійшли понад 140 промов, виголошених упродовж 2005—2010 років, став своєрідним книжково-вербальним підсумком діяльності Віктора Ющенко на посту Президента і вийшов під завісу його каденції на посту очільника держави. Проте, зазначимо, Ющенко, як, певно, ніхто з попередників, цікавився і переймався книжковою справою. Він відвідував видавництва, книжкові виставки і книгарні, надав національного статусу Львівському Форуму видавців, заснував премію "Українська книга року" за вагомі досягнення у сфері літератури та внесок у розвиток українознавства. Зрештою, повідомив Віктор Ющенко, він теж нарешті взявся за перо і наразі пише велику авторську працю про українське питання. Як ми вже зазначали, є видання і про Віктора Ющенко. До згаданих додамо книги Володимира Яворівського "Найдовша ніч Президента", Олеся Вахнія "Чи були ми за Ющенка вільними", Жерара де Вільє "Убити Ющенка!", Сергія Руденка "Вся президентська рать. Оточення Віктора Ющенка від "А" до "Я".

Віктор Ющенко шанував книги

Четвертий Президент України Віктор Янукович якийсь час на новому посту теж стримував свої авторські амбіції. Зате писали про нього. У червні 2011 року політичні соратники презентували об'ємну книгу з партійної історії "Партія регіонів. Минуле... Нинішнє... Майбутнє...". Звісно, наріжне місце в ній відведено лідеру політичної сили, його ролі у партійному будівництві і перемогах ПР.

Книга про партію і лідера

Книга авторства Віктора Януковича "Україна — країна можливостей" з'явилася напередодні 20-річчя Незалежності України. Автор зізнався, що писати її він почав ще в опозиції, а закінчив, коли стало більше вільного часу. Зорієнтоване доволі рекламно-пропагандистське видання, утім, швидше на зарубіжного читача. "Мені хотілося показати всьому світові нашу справжню Україну, її непростий шлях і величезне прагнення до демократії і процвітання, її можливості й приголомшливий потенціал", — заявив Віктор Янукович. За словами автора, він звернувся з пропозицією віддати твір до кількох міжнародних видавництв, а першим відгукнулось австрійське "Манделбаум Верлаг", де й було віддруковано наклад англійською.

Для повноти картини варто, утім, згадати і про книгу-фантом авторства Віктора Януковича. Уперше про неї українці почули 2010 року під час однієї з прес-конференцій міністра освіти Дмитра Табачника. Розповідаючи про благодійність Президента, чиновник згадав і про книгу "Здолати шлях", яку ніби передали до бібліотек. Журналісти зацікавилися виданням. Однак відшукати книгу з такою назвою не вдалося ані в книгарнях, ані в книгозбірнях. Не змогла детальніше сказати про видання і помічниця Януковича з гуманітарних питань Ганна Герман. На запитання чому ж Президент замовчує і не презентує вихід книги, чиновниця пояснила вичерпно: "Бо скромний!" Нез'ясованою залишається доля книги й досі.

Список використаної літератури

1. Акаева Б. Цветы зла. О так называемой "тюльпановой революции" в Кыргызстане / Бермет Акаева. — М. : Междунар. отношения, 2006. — 176 с.
2. Андрианов В. Миралаламов Гусейнбала. Гейдар Алиев / В. Андрианов. — М. : Молодая гвардия, 2005. — 400 с.
3. Бакиев К. Мартовская революция: исторический выбор народа / Курманбек Бакиев. — Бишкек, 2006. — 488 с.
4. Брежнев Л. И. Воспоминания / Л. И. Брежнев. — М. : Политиздат, 1982. — 224 с.
5. Ельцин Б. Исповедь на заданную тему / Б. Ельцин. — М. : Ассос. "Новый стиль", 1990. — 192 с.
6. Ельцин Б. Записки Президента / Б. Ельцин. — М. : Огонёк, 1994. — 234 с.
7. Ельцин Б. Президентский марафон / Б. Ельцин. — М. : АСТ, 2000. — 308 с.
8. Жити в мирі і дружбі : перебування Голови Ради Міністрів СРСР у США 15—27 вересня 1959 р. — К. : Держполітвидав УРСР, 1959. — 416 с.
9. Земні шляхи і зоряні орбіти : штрихи до портрета Леоніда Кучми. — К. : ДрУк, 1988. — 80 с.
10. Зустріч з Францією. Репортаж про поїздку М. С. Хрущова до Франції 23 березня — 3 квітня 1960 року. — К. : Держполітвидав УРСР, 1960. — 304 с.
11. Каримов И. Мировой финансово-экономический кризис: пути и меры его преодоления в условиях Узбекистана / И. Каримов. — Ташкент : Узбекистан, 2009. — 48 с.
12. Кравчук Л. Є така держава — Україна / Л. Кравчук. — К. : Глобус, 1992. — 224 с.
13. Кучма Л. Д. Зламне десятиліття / Л. Д. Кучма. — К. : Інформ. системи, 2010. — 600 с.
14. Кучма Л. Д. После Майдана / Л. Д. Кучма. — М. : Время, 2007. — 720 с.
15. Кучма Л. Д. Україна — не Росія / Л. Д. Кучма. — М. : Время, 2003. — 488 с.
16. Лицом к лицу с Америкой : рассказ о поездке Н. С. Хрущева в США. — М. : Госполитиздат, 1959. — 680 с.
17. Могильницкий В. М. Наш Назарбаев / В. М. Могильницкий. — Караганда : Гласир, 2008. — 220 с.
18. Ниязов С. Рухнама / Сапармурат Туркменбаши. — Ашгабад : Туркмен. гос. изд. служба, 2005. — 878 с.
19. Чемерис В. Президент : роман-есе / В. Чемерис. — К. : Свенас, 1994. — 464 с.
20. Ющенко В. До нації / В. Ющенко. — К. : Нац. ін-т стратег. дослідж., 2010. — 464 с.

В статтє проанализирован опыт создания литературных авторских произведений, книжных изданий ведущими политиками, президентами и лидерами государств, использование книг в политической практике.

The experience of creation of texts and book by respectful politicians, presidents and national leaders and using books in political practice are analyzed in this article.

Надійшла в редакцію 22 вересня 2011 року